

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Skötselplan för naturreservatet Håketjärnarna i Karlsborgs kommun

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	3
DEL A – BESKRIVNING	4
1. Syfte	4
2. Beskrivning av området	4
2.1 Uppgifter om naturreservatet	4
2.2 Allmän beskrivning av området	5
2.3 Historisk och nuvarande mark- och vattenanvändning	5
2.4 Områdets bevarandevärden	6
2.5 Övrig bebyggelse och anläggningar	7
DEL B – SKÖTSEL	8
3 Skötsel och bevarandemål	8
3.1 Utgångspunkter vid indelning av skötselområden och naturtyper	8
3.2 Utgångspunkter för bevarandemål	8
3.3 Skötselområden med mål och åtgärder	8
3.4 Forn- och kulturminnesvård	11
4 Friluftsliv	11
Bevarandemål:	11
Engångsåtgärder:	11
Underhållsåtgärder:	11
5 Gränsmarkering	11
6 Uppföljning	12
6.1 Uppföljning av skötselåtgärder	12
6.2 Uppföljning av bevarandemål och gynnsamt tillstånd	12
6.3 Revidering av skötselplanen	12
7 Sammanfattning av planerad förvaltning	12
8 Referenser	13

BILAGOR

- 3a Karta över skötselområden
- 3b Karta över anläggningar
- 3c Karta över naturtyper
- 3d Karta över Natura 2000-habitat

Inledning

Skötselplanen beskriver vad som ska göras i naturreservatet, när och hur ofta det ska göras. Den fastställer också vad som är viktigast att göra om reservatsförvaltaren, d v s den som är ansvarig för naturreservatets skötsel, behöver prioritera. Förutom reservatsförvaltaren vänder sig skötselplanen till markägaren och andra intressenter.

Naturreservatets syften styr vilka föreskrifter (regler) som gäller i naturreservatet och ifall skötsel behövs för att syftena med naturreservatet ska kunna uppfyllas.

Länsstyrelsen har ett övergripande ansvar för att statligt bildade naturreservat sköts. Länsstyrelsen har också ansvar för tillsynen i statliga naturreservat. Förvaltningen kan överlåtas till andra, t.ex. Västkoststiftelsen eller den kommun där naturreservatet är beläget. De praktiska skötselåtgärderna utförs oftast av markägare, arrendatorer, entreprenörer eller andra som förvaltaren har skötselavtal med.

Skötselplanen är uppdelad i två delar, A och B. Den första delen är en beskrivande del. Där anges bland annat naturreservatets syften och vilka natur- och bevarandevärden som finns i naturreservatet. Den andra delen av skötselplanen beskriver naturreservatets bevarandemål och hur naturreservatet ska skötas.

DEL A – BESKRIVNING

1. Syfte

Syftet med naturreservatet är att:

- Bevara och utveckla värdefulla naturmiljöer i form av åldrig barrskog, (delvis Natura 2000-habitat: västlig taiga, 9010) och små skogstjärnar (Natura 2000-habitat : dystrofa sjöar, 3166).
- Bevara spelplats och livsmiljöer för tjäder.
- Strukturer som varierande trädålder, trädslagssammansättning och död ved ska förekomma i för skogsmiljöerna riklig omfattning.
- Friluftsliv som grundar sig på allemansrätten ska kunna bedrivas i naturreservatet, och besökaren ska kunna se och uppleva områdets typiska livsmiljöer och arter.

Syftet ska tryggas genom att:

- Skogen lämnas huvudsakligen till fri utveckling.
- Informationstavlor och andra anordningar för friluftslivet utformas på ett tilltalande och funktionellt sätt samt att anordningarna underhålls regelbundet.

2. Beskrivning av området

2.1 Uppgifter om naturreservatet

Namn:	Håketjärnarna
Beslutsdatum:	2009-06-08
Areal:	23,8 ha, varav vatten 0,5 ha
Ekonomisk karta:	9E 0f
Lägesbeskrivning:	Håketjärnarna ligger 2 km nordost om Granvik som ligger vid Vätterns strand ca 1 mil norr om Karlsborg.
Län:	Västra Götaland
Kommun:	Karlsborg
Socken:	Undenäs
Förvaltare:	Länsstyrelsen i Västra Götalands län
Objektnummer:	
RegDos nummer:	2014692
Naturgeografisk region:	23, Skogslandskapet i Tiveden-Tylöskogen-Kolmården.
Typindelning enligt vattendirektivet:	Limnisk ekoregion 4 Sydöst, söder om norrlandsgränsen, inom vattendelaren till Östersjön, under 200 möh

Tabell 1: Markslag och naturtyper som ska rapporteras till Naturvårdsverket. Målarealerna är de som förväntas efter eventuella restaurerings- och skötselåtgärder.

¹ Kartering av skyddade områden (KNAS), (Naturvårdsverket 2003)

⁶ Bedömningsgrunder för miljö kvalitet (Naturvårdsverket 1999)

Markslag och Naturtyp	Areal år 2008 (ha)	Målareal (ha)
Barrskog:		
Granskog ¹	14,9	15,6
Tallskog ¹	7,7	7,7
Hygge¹:	0,7	0
Sjö⁶:		
Dystrof sjö	0,5	0,5

Tabell 2. Natura 2000-naturtyper som finns inom området. Detta är naturtyper som är värdefulla att bevara i ett europeiskt perspektiv och som finns utpekade i EU:s art- och habitatdirektiv. I tredje kolumnen anges dagens arealer och i den fjärde kolumnen de målarealer som förväntas efter eventuella restaurerings- och skötselåtgärder.

* Av EU prioriterad naturtyp

Kod	Natura 2000-habitat	Areal år 2008 (ha)	Målareal (ha)
3160	Dystrofa sjöar och småvatten	0,5	0,5
9010	Västlig taiga*	7,7	23,3

2.2 Allmän beskrivning av området

Håketjärnarna är ett barrskogsområde 2 km nordost om Granvik ca 1 mil norr om Karlsborg. Topografin är kuperad med höga bergsknallar, en dalgång emellan samt två små tjärnar. I norra delen rinner en liten bäck. Högsta punkten är i reservatets västra del och ligger på ca 165 m ö h och reservatets lägsta punkt är intill vägen i södra delen på ca 110 m ö h.

Håketjärnarna ligger i naturgeografisk region 23, Skogslandskapet i Tiveden-Tylöskogen-Kolmården som är en utpräglad barrskogsbygd. Vintrarna är svalare än i omgivande regioner, medan nederbörden är något större än genomsnittet för denna del av landet. Vegetationsperioden är ca 180 dagar. I Karlsborg, ca 10 km söderut, är varmaste månaden juli med 16,0° C och årets kallaste månad (februari) med -3,4° C. I Karlsborg är, enligt statistik från SMHI årsnederbörden 645 mm (korrigerade värden).

2.3 Historisk och nuvarande mark- och vattenanvändning

Området har varit beskogat länge. Enligt Häradskartan från slutet av 1800-talet var hela området täckt av barrskog.

2.4 Områdets bevarandevärden

Håketjärnarnas viktigaste bevarandevärden är knutna till gammal barrskog, både hållmarkstallskog samt smärre arealer äldre granskog. Tjäderförekomst i området är också en viktig del. Västra Vätterleden passerar igenom reservatet vilket innebär värden för friluftslivet.

2.4.1 Biologiska bevarandevärden

Området har höga värden knutet till åldrig barrskog. Hållmarkstallskogen är visserligen påverkad av skogsbruk på sina ställen, men har ändå utvecklat en hel del gamla träd och död ved. Mycket av den döda veden är solbelyst, vilket innebär en god miljö för många vedlevande insekter.

Granskogarna i området är i högre grad påverkade av skogsbruk och har ännu inga större mängder död ved, men i kantzonen intill hållmarkspartierna förekommer en del gamla och grova lågor. Dessa hyser en intressant mossflora, bl a växer vedtrappmossan (*Anastrophyllum hellerianum*) här. Detta gör att det är angeläget att låta de intilliggande granskogarna i framtiden få utvecklas fritt och låta gammal och grov ved få bildas, så att vedtrappmossan kan fortleva i området.

Spår av tjäder har påträffats i hela området och en spelplats finns inom reservatets gränser.

De små tjärnarna som ligger endast 650 m ifrån Vättern kan utgöra en viktig plats för sjöfågel, enligt Artportalen har många fynd gjorts i området.

På lodytan intill tjärnarna växer flera kalkgynnade mossor; kruskalkmossa (*Tortella tortosa*) och blek fickmossa (*Fissidens dubius*) vilka indikerar att det finns stråk av rikare bergarter i området.

Tabell 3. Förekomst av

- signalarter (S), arter som används för att lokalisera och urskilja skogar med höga naturvärden (Skogsstyrelsen, Nitare 2000)
- rödlistade arter uppdelade enligt Artdatabankens kategorier: Försvunnen (RE); Akut hotad (CR); Starkt hotad (EN); Sårbar (VU); Missgynnad (NT); Kunskapsbrist (DD), (Gärdefors 2005)
- arter (EU) som är listade i EUs fågeldirektiv (direktiv 79/409/EEG) annex 1 och art- och habitatdirektiv (direktiv 92/43/EEG) annex 2 och 4.

Art	Kategori	Skötseldelområde	Inv.-datum	Källa
Mossor				
Vedtrappmossa, (<i>Anastrophyllum hellerianum</i>)	NT	1.2	080417	CF
Långfliksmossa (<i>Nowellia curvifolia</i>)	S	1.1	080417	CF
Kornknutmossa (<i>Odontoschisma denudatum</i>)	S	1.2	080417	CF
Vågig sidenmossa (<i>Plagiothecium undulatum</i>)	S	1.2	080417	CF
Kruskalkmossa (<i>Tortella tortuosa</i>)	S	1.2	080417	CF
Fåglar				
Tjäder (<i>Tetrao urogallus</i>)	EU	1.1, 1.2 (spillning)	080417	CF
Nattskärre (<i>Caprimulgus europaeus</i>)	EU	1.1, 1.2	070606	Artport.

CF- Camilla Finsberg, Artport – Artportalen.se

2.4.2 Geovetenskapliga bevarandevärden

På en lodyta intill tjärnarna växer flera kalkgynnade mossor vilka indikerar att det finns stråk av rikare bergarter i området.

2.4.3 Kulturhistoriska bevarandevärden

I området har kolbottnar noterats, dock har inga andra kulturhistoriska bevarande värden noterats.

2.4.4 Friluftslivsvärden

Vandringsleden Västra Vätterleden går igenom reservatet och den är välskyttad och välanvänd av friluftslivet.

2.5 Övrig bebyggelse och anläggningar

Ingen bebyggelse eller andra anläggningar förekommer i området.

DEL B – SKÖTSEL

3 Skötsel och bevarandemål

3.1 Utgångspunkter vid indelning av skötselområden och naturtyper

Naturreseptatet är indelat i två skötselområden med tillhörande delområden. Skötselområdena har delats in med tanke på vilka målhabitat man önskar samt vilken skötsel som ska användas. Skötselområdets avgränsningar framgår av bilaga 3a.

Skötselområdena är:

1. Barrskog
2. Vattenmiljö

Inom varje skötselområde kan en eller flera naturtyper förekomma. I skötselområdena kan det även finnas Natura 2000-naturtyper (se tabell 2). Naturtyperna och Natura 2000-naturtypernas avgränsningar framgår av bilaga 3c och 3d.

3.2 Utgångspunkter för bevarandemål

Uppföljningsbara bevarandemål ska tas fram för att utvärdera skötseln inom reservatet. Mer detaljerade bevarandemål ska formuleras med utgångspunkt från de beskrivande mål som anges under respektive skötselområde. Dessa mål kompletteras allt eftersom ny kunskap tillkommer. Målen är avsedda att fungera som indikatorer vid det kommande uppföljningsarbetet.

3.3 Skötselområden med mål och åtgärder

Skötselområde 1

Delområde	Areal (ha)
1.1	7,7
1.2	12,9
1.3	2,0
1.4	0,7
Summa	23,3

Naturtyp	Areal år 2008 (ha)	Målareal (ha)
Tallskog	7,7	7,7
Granskog	14,9	15,6
Hygge	0,7	0

Natura 2000-naturtyp	Areal år 2008 (ha)	Målareal (ha)
Västlig taiga 9010	7,7	23,3

Beskrivning:

Skötselområdet är barrskogar i olika åldrar och utvecklingsstadier.

Delområde 1.1 utgör två områden som är hållmarkstallskogar på lavtäckta hållmarker som höjer sig över omgivningen. Marken är blockig och lodytor förekommer på flera ställen längs bergknallarna. Tallen dominerar det ställvis glesa trädskiktet. Övriga förekommande trädslag är gran, björk och rönn. Även asp förekommer i sluttningarna. Glest växande en utgör buskskikt och marken är huvudsakligen täckt av ren- och fönsterlavar, med inslag av mossor. I övrigt finns det gott om risvegetation i form av lingon och blåbär.

Den södra delen av det östra delområdet är den äldsta och mest orörda. Här finns den största mängden solbelyst död ved och mycket av denna har spår av insektsaktiviteter och hackmärken efter födosökande fågel.

Rikliga spår av tjäder finns och de har ett spelområde i hållmarken.

Området har många likheter med de fina delarna i och omkring Tivedens nationalpark.

Delområde 1.2 är två områden som består av granskogar på djupare jordar mellan och vid sidan av hållmarkerna. Tall och björk förekommer i liten utsträckning tillsammans med lärk. Buskskiktet är glest och består av brakved och enstaka enar. Marken täcks av vanliga skogsmossor bl a kammosa. Här är skogsbrukspåverkan tydligare med gallrade prydliga avsnitt. Död ved har börjat bildas och får skogen sköta sig själv, kommer den så småningom uppnå de kriterier som krävs för natura 2000-habitatet västlig taiga. Ett mycket smalt område intill hållmarken har spår av gammelgranskog kvar. Här finns gamla grova lågor av gran och på dessa växer vedtrappmossan (*Anastrophyllum hellerianum*), vilken signalerar kontinuerlig tillgång på gammal grov barrved. För att mossan ska överleva i området krävs att skogen får utvecklas fritt så att nya grova granlångor kan hysa mossan. Igenom detta område går Västra Vätterleden, en väl utmärkt och använd led. Runt tjärnarna är skogen fuktigare och har ett större inslag av tall och lövträd bl. a. oxel. Här är också tillgången på död ved stor. I den smala rand av detta skötselområde som sträcker sig söder om tjärnarna längs hållmarken, syns död ved av lövträd, både sälg och ek.

En bäck rinner i reservatets nordöstra del och ett par mindre ytor med våtmark förekommer.

Delområde 1.3 är två avsnitt med yngre odlad granskog. Den är tämligen homogen men har ett litet inslag av björk, klibbal och tall. Här har träd börjat dö och inom en ganska lång tid kommer även dessa att ha kvalitéer som gör att de kan klassas som västlig taiga. En bäck, som blivit utträdad i västra delen, rinner igenom delområdet.

Delområde 1.4 är ett hygge i norr, där vandringsleden leder ut ur reservatet. Trädskiktet är ett par meter högt och består av gran, lärk, tall och björk. Vägen till ett stadium av västlig taiga är mycket lång, men även detta område kommer nå dit i framtiden, om det lämnas till fri utveckling.

Bevarandemål:

- Arealen västlig taiga, 9010, ska på sikt vara 23,3 ha.
- Relationen död/levande ved skall vara minst 1/5

Engångsåtgärder:

Om forn- eller kulturlämningar påträffas, röjs dessa fram genom att träd tas bort, genom ringbarkning. I övrigt inga åtgärder.

Underhållsåtgärder:

Föryngring av lärk skall röjas bort manuellt vart 10:e år. Dock ej i delområde 1.4. I samband med detta ska gammal grov tall gynnas genom att omgivande yngre granar ringbarkas.

Skötselområde 2

Skötselområde	Areal (ha)
2	0,5
Summa	0,5

Naturtyp	Areal år 2008 (ha)	Målareal (ha)
Vattenmiljö	0,5	0,5

Natura 2000-naturtyp	Areal år 2008 (ha)	Målareal (ha)
Dystrofa sjöar och småvatten, 3160	0,5	0,5

Beskrivning:

Skötselområdet består av två småvatten, Håketjärnarna, i reservatets östra del. Dessa är tämligen näringsfattiga och runt stränderna växer vitmossor och skvattram. Strandlinjen är mycket flack. Tjärnarna är lämplig miljö för amfibier.

Bevarandemål:

- Arealen dystrofa sjöar och småvatten, 3160, ska vara 0,5 ha
- Tjärnarna ska vara opåverkade av aktiviteter i reservatets omgivning.

Engångsåtgärder:

Inga.

Underhållsåtgärder:

Inga.

3.4 Forn- och kulturminnesvård

Inga fornlämningar har noterats i området. Kolbottnar förekommer dock och om man skulle göra andra fynd av forn- och kulturlämningar, kan dessa tas fram genom att inväxande träd ringbarkas.

Allmänt gäller att vid röjningar bör inte röjningsmaterial ligga kvar nära eller i fornlämningar. Eldning får aldrig ske i närheten av fornlämningar då det kan ställa till svårigheter vid en eventuell framtida utgrävning.

Fornlämningar får inte skadas i samband med röjning och utkörning av virke.

4 Friluftsliv

Karta med informationsskylt, p-plats och vandringsled finns i bilaga 3b.

Bevarandemål:

En väl underhållen vandringsstig, informationsskylt med information om reservatet ska finnas, samt en väl underhållen parkeringsplats.

Engångsätgärder:

En informationstavla ska sättas upp på de platser som är markerade på karta i bilaga 3b. Tavlan ska utföras enligt svensk standard och naturvårdsverkets anvisningar Att skylta skyddad natur. Den ska bland annat innehålla karta över reservatet samt beskriva dess syfte, bevarandevärden och gällande föreskrifter för allmänheten. En engelsk text eller en engelsk sammanfattning ska finnas. En skylt med hänvisning till var vandringsleden börjar bör finnas vid parkeringsplatsen.

Underhållsätgärder:

Informationsanläggning, vandringsled och p-plats ska tillses regelbundet och underhållas vid behov av förvaltaren.

5 Gränsmarkering

Reservatets gräns ska märkas ut i fält. Gränsmarkeringar ska utföras enligt Naturvårdsverkets anvisningar ”Att skylta skyddad natur”.

6 Uppföljning

6.1 Uppföljning av skötselåtgärder

Skötselåtgärder som utförs i reservatet bör dokumenteras av den som utför åtgärden. Av dokumentationen bör framgå:

- åtgärd
- plats (skötselområde)
- kostnad
- tidpunkt
- utförare

Åtgärder av restaureringskaraktär bör dokumenteras med foto före och efter åtgärd.

6.2 Uppföljning av bevarandemål och gynnsamt tillstånd

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs. Uppföljningen ska ske med de metoder som används inom miljöövervakning nationellt eller regionalt eller i samband med Natura 2000-uppföljningen. Målsättningen är att kunna se om de bevarandemål som satts upp i skötselplanen uppfylls och att skötseln fungerar. Uppföljningen kommer vara en viktig hjälp för förvaltarens planering av skötselarbetet.

6.3 Revidering av skötselplanen

Skötselplanen gäller tills vidare och revideras när uppföljningen indikerar att det behövs.

7 Sammanfattning av planerad förvaltning

Förvaltningen av naturreservatet Håketjärnarna bekostas av staten.

Tabell 4. Sammanfattning och prioritering av skötselplanens åtgärder. Prioritering inom intervall 1-3 där 1 är högsta prioritet att genomföra.

Åtgärd	Skötselområde	När/intervall	Prioritet
Gränsmarkering	1	Efter beslut	1
Informationsskylt samt hänvisning till vandringsleden	1	Efter beslut	1
Ringbarka yngre träd intill gamla grova tallar.	1	Var 10:e år	2
Röjning av lärk uppslag	1	Var 10:e år	2
Underhåll av del av vandringsled i reservatet	1	Vid behov	1
Uppföljning av skötselåtgärd	1	Efter beslut	1
Uppföljning av bevarandemål	1, 2	Vart 10:e år	1

8 Referenser

Allmänna referenser

- Gärdenfors, U. (red.). 2005. *Rödlistade arter i Sverige 2005 – The 2005 red List of Swedish Species*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Naturvårdsverket, 2003. *Att skylta skyddad natur*. Naturvårdsverket, Stockholm.
- Naturvårdsverket, 2003. *Kartering av skyddade områden – skogstyper i naturreservat och nationalparker*. Rapport 5282, Naturvårdsverket, Stockholm.
- Nitare, J. (red.), 2000. *Signalarter - indikatorer på skyddsvärd skog. Flora över kryptogamer*. Skogsstyrelsens förlag, Jönköping.
- Påhlsson, L. (red.). 1998. *Vegetationstyper i Norden*. TemaNord 1998:510, Nordiska Ministerrådet, Köpenhamn.

Referenser specifikt för detta naturreservat:

- Eriksson, B. 1983: *Data rörande Sveriges nederbörds klimat. Normalvärden för perioden 1951-80*. SMHI Klimatsektionen. Rapport 1983:28.
- Eriksson, B. 1982: *Data rörande Sveriges temperatur klimat*. SMHI. RMK 39.
- Hjort, I. 1994 *Tjädern – en skogsfågel*. Skogsstyrelsen.
- Martinsson, O., *Sibirisk lärk som skogsträd och virkesråvara*. SLU Umeå.
- Mossberg, B. & Stenberg, L. 1992: *Den nordiska floran*, Stockholm.
- Naturvårdsverket. 1997. *Svenska naturtyper i det europeiska nätverket Natura 2000*.
- Nordiska ministerrådet. 1977: *Naturgeografisk regionindelning av Norden*. NU B 1977:34

Hemsidor:

- Artportalen: www.artportalen.se
- Riksantikvarieämbetets fornsök, FMIS. www.raa.se
- Skogens pärlor, Skogsstyrelsens hemsida, www.svo.se
- Sveriges geologiska undersökning SGU; www.sgu.se